“YANGI O‘ZBEKISTON ME’MORCHILIGI: AN’ANAVIYLIK VA ZAMONAVIYLIK UYG‘UNLIGI”

Saidxonova Umida Ziyodullayevna

Toshkentdagi Turin politehnika universiteti. Qurilish muhandisligi va arxitektura kafedrasi dotsenti

Annotatsiya. Mazkur maqolada O‘zbekiston me’morchiligidagi milliylik va zamonaviylik uyg‘unligining o‘rni, bu boradagi tajribalar hamda Revit kabi zamonaviy texnologiyalarning bu jarayonda qanday rol o‘ynayotgani haqida tahliliy mulohazalar bayon qilinadi.

Kalit so‘zlar: Revit, BIM, milliy memorchilik, ornament, model, shaxarsozlik, zamonaviylik.

Аннотация. В статье представлены аналитические соображения о роли гармонии национализма и современности в архитектуре Узбекистана, опыт в этом отношении и роль современных технологий, таких как Revit, в этом процессе.

Ключевые слова: Revit, BIM, национальный памятник, орнамент, модель, городское планирование, современность.

Abstract. The article presents analytical considerations on the role of harmony of nationalism and modernity in the architecture of Uzbekistan, experience in this regard and the role of modern technologies such as Revit in this process.

Keywords: Revit, BIM, national monument, ornament, model, urban planning, modernity.

Kirish

Har bir xalqning milliy o‘zligini belgilovchi asosiy mezonlardan biri bu – uning me’morchiligi, tarixiy yodgorliklari va madaniy makonlaridir. O‘zbekiston qadimdan buyuk sivilizatsiyalarning beshigi bo‘lib, o‘ziga xos me’moriy maktablar, madaniyatlar va uslublar rivoj topgan o‘lka sanaladi. Samarqand, Buxoro, Xiva, Toshkent va Termiz kabi qadimiy shaharlardagi me’moriy obidalar nafaqat xalqimiz tarixini, balki uning estetik qarashlarini, ma’naviy dunyoqarashini ham aks ettirib keladi.

Bugungi kunda Yangi O‘zbekiston taraqqiyotining asosiy maqsadi – milliy qadriyatlarimizni saqlagan holda zamonaviy jamiyatni barpo etishdir. Bu tamoyil arxitektura va dizayn sohasida ham o‘zining yorqin ifodasini topmoqda. Yurtimizda olib borilayotgan islohotlar, yangi qurilayotgan uy-joylar, ijtimoiy infratuzilma ob’ektlari va shaharsozlik loyihalari barchasi an’anaviylik va zamonaviylik uyg‘unligi asosida shakllanmoqda.

Mazkur maqolada O‘zbekiston me’morchiligidagi milliylik va zamonaviylik uyg‘unligining o‘rni, bu boradagi tajribalar hamda Revit kabi zamonaviy

ISSN 3030-3907

texnologiyalarning bu jarayonda qanday rol o‘ynayotgani haqida tahliliy mulohazalar bayon qilinadi.

O‘zbekiston me’morchilik san’ati dunyoga mashhur obidalarni yaratgan. Registon majmuasi, Mir Arab madrasasi, Pahlavon Mahmud maqbarasi, Kalon minorasi, Ulug‘bek rasadxonasi singari yodgorliklar nafaqat o‘z davrining, balki butun insoniyat madaniyatining bebaho durdonalaridir.

Milliy me’morchiligimiz islomiy tamaddun, turkiy an’analar va mahalliy urf-odatlarga asoslangan. Masjid, madrasa, maqbara va minoralar faqat binolar emas, balki ma’naviyat markazlari sifatida qurilgan. Shu bois, odamlar ularni hurmat bilan asragan. Me’moriy uslublarimiz mahalliy iqlim, yer-sharoit, mavjud qurilish materiallariga juda moslashgan. Masalan, paxsa, g‘isht, bezakli koshinlar – bular arzon, barqaror va estetik jihatdan boy qurilish yechimlari bo‘lgan. Shu bois, bu inshootlar asrlar davomida saqlanib qolgan.

Me’morchilik nafaqat funksional, balki badiiy jihatdan ham mukammal bo‘lgan. Rivoyatlarda aytilganidek, naqsh, ganchkorlik, koshinkorlik san’atlari har bir binoni o‘ziga xos asarga aylantirgan. Bu esa ularni faqat qurilish emas, balki milliy boylik sifatida qabul qilinishiga sabab bo‘lgan. Har bir bino – masjid, maqbara yoki madrasaning ramziy ma’nosi bor. Masalan, gumbazlar osmonni ifodalasa, minoralar ezgulikka chaqiruv belgisi sifatida talqin etilgan. Shu ma’naviy chuqurlik bu yodgorliklarni avloddan avlodga o‘tkazishga turtki bo‘lgan.

Me’morchilik maktablari va amaliy ustoz-shogird tizimi orqali bu san’at avloddan avlodga o‘tib kelgan. Bu esa me’moriy tajriba va uslublarning unutilmasligiga sabab bo‘lgan.

Milliy me’morchilik yodgorliklari xalqning tarixiy xotirasi va o‘zligini ifodalovchi ramzga aylangan. Shu bois ular har doim e’zozlangan, saqlangan va qayta tiklangan. Mustaqillikdan keyin bu holat yanada kuchaydi. Aynan shuning uchun Samarqand, Buxoro, Xiva kabi shaharlardagi me’moriy obidalar nafaqat O‘zbekiston, balki jahon miqyosida e’tirof etilib, UNESCO ro‘yxatiga ham kiritilgan.

Bugungi kunda O‘zbekiston shaharsozligi va me’morchilik sohasi muhim bosqichlardan o‘tmoqda. Yurtimizda yangi bino va inshootlar qurilishi jadallashgani barobarida, milliy me’moriy an’analarni zamonaviy arxitektura bilan uyg‘unlashtirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida shaharning o‘ziga xos qiyofasini yaratish va tarixiy merosni asrab-avaylash vazifasi qo‘yilgan.

Quyidagi mezonlar asosida yangi binolarni yaratish talabi kun tartibiga chiqmoqda:

1. Milliy identifikatsiyani aks ettirish - Yangi binolar me’moriy qiyofasida O‘zbekistonning boy madaniy merosi va milliy an’analarini aks ettirish talab etiladi. Bu: ornamental bezaklar, mahalliy bezak uslublari (girih, islimiy, haft

ISSN 3030-3907

rang), fasadlarda va ichki bezaklarda milliy naqshlar, mahalliy qurilish materiallaridan foydalanish orqali ifodalanadi.

2 Hududning tarixiy va madaniy kontekstini hisobga olish - Har bir bino joylashgan hududning tarixiy va madaniy ruhini buzmasligi, aksincha, uni boyitishi zarur. Masalan, eski shahar markazlarida ko‘hna arxitektura bilan uyg‘unlikda qurish, madaniy yodgorliklar atrofida esa vizual muvozanatni saqlash talabi mavjud.

3. Zamonaviy texnologiyalar va barqarorlik - milliy me’morchilik uslublari zamonaviy qurilish texnologiyalari bilan uyg‘unlashishi kerak: energiya samarador materiallardan foydalanish, yashil arxitektura elementlari (tom bog‘lari, quyosh panellari), zamonaviy muhandislik yechimlari bilan jihozlash.

4. Foydalanuvchilar uchun qulaylik va estetik uyg‘unlik - binolar tashqi ko‘rinish bilangina emas, ichki makonida ham milliy ruhiyat va zamonaviy hayot talablari uyg‘unlashgan bo‘lishi kerak. Interyer dizaynda: mahalliy hunarmandchilik mahsulotlari, xalqona uslubdagi mebellar, zamonaviy ergonomik yechimlar bilan boyitish tavsiya etilmoqda.

5. Shaharning umumiy bosh rejasi va rivojlanish strategiyasiga moslik - har bir yangi bino shaharning umumiy bosh rejasi bilan uyg‘unlashgan bo‘lishi, vizual va funksional yaxlitlikni buzmasligi talab qilinadi. Shu bilan birga, ko‘chalar panoramasi va siluetida o‘zbek milliy me’moriy motivlarini davom ettirishi maqsadga muvofiq.

Milliy me’morchilikni saqlash degani faqat eski uslublarni nusxalash emas, balki ularning ruhini zamonaviy arxitektura vositalari bilan uyg‘unlashtirishdir.

Bugungi O‘zbekistonda yangi uy-joylar, ijtimoiy muassasalar, sanatoriylar, savdo markazlari, aeroportlar, dam olish maskanlari, zamonaviy bog‘lar qurilishida xalqimizning qadimiy an’analari bilan bir qatorda ilg‘or arxitektura yondashuvlari qo‘llanilmoqda. Misol uchun, Toshkent shahridagi Tashkent City, Yangi O‘zbekiston bog‘i, Islom sivilizatsiya markazi, Prezident maktablari binosi kabi loyihalarda zamonaviy dizayn va shaharsozlik printsiplari an’anaviy elementlar bilan uyg‘unlashtirilgan holda qurilgan.

1-rasm. Toshkent shahridagi Tashkent City

ISSN 3030-3907

Bugungi kunda zamonaviy binolarni milliy uslubda loyihalash jarayonida Revit dasturi va umuman BIM (Building Information Modeling) texnologiyasi juda katta ahamiyatga ega bo‘lib bormoqda. Quyida sizga bu jarayonda ushbu dasturlar qanday o‘rin tutishini tushuntirib beraman:

1. Milliy bezak va elementlarni raqamli modelga kiritish imkoniyati: Milliy me’moriy shakllar (gumbazlar, ravoklar, sharqona ustunlar, o‘ymakor panellar, girih naqshlar) murakkab geometrik shakllarga ega shu tufayli Revit orqali families (komponentlar) yaratib, ularni butun loyihada standartlashgan holda qayta-qayta qo‘llash mumkin. Bu an’anaviy milliy elementlarni zamonaviy konstruktiv tizimlar bilan integratsiya qilish imkonini beradi.

2. Uyg‘un masshtab va proporsiyalarni ta’minlash: Milliy me’moriy uslubda proporsiyalar juda muhim (masalan, ravok balandligi va eni, ustun oralig‘i). Revitning parametrik modeling imkoniyatlari yordamida an’anaviy proporsiyalarni avtomatik nazorat qilish va o‘zgartirishga imkon yaratadi. Bu esa milliy ruhiyatni saqlagan holda zamonaviy dizaynga erishishda yordam beradi.

3. Material va detal darajasida yuqori aniqlik: Milliy uslubda ishlatiladigan maxsus materiallar (marmar, kafel, ganch o‘ymakorligi) va bezaklar materiallar kutubxonasi orqali Revit modelida to‘liq aks ettiriladi. Bu real ko‘rinishga ega vizualizatsiya tayyorlash, va ishlab chiqaruvchilar bilan to‘g‘ri materiallar bo‘yicha ishlash imkonini beradi.

4. Muhandislik tizimlari bilan muvofiqlashtirish: Zamonaviy binolarda energiya samaradorlik va muhandislik tizimlari (HVAC, elektr, suv ta’minoti) juda katta ahamiyatga ega. BIM orqali an’anaviy milliy arxitektura shakllarini zamonaviy muhandislik tizimlari bilan uyg‘unlashtirib loyihalash mumkin. Bu esa estetikani buzmasdan barcha zamonaviy qulayliklarni yaratish imkonini beradi.

5. Hajm, xarajat va qurilish jarayonini aniq boshqarish: BIM modeli orqali qurilish uchun aniq hajmlar va smetalar olinadi. Bu milliy uslubdagi detallarni ishlab chiqarish va o‘rnatish bosqichida kamchiliklar va ortiqcha xarajatlarni oldini olishga yordam beradi. Qurilish jarayoni raqamli model asosida aniq nazorat qilinadi.

6. Ko‘p jamoa bilan samarali hamkorlik: Revitning ko‘p foydalanuvchili modeli orqali arxitektorlar, muhandislar, dizaynerlar va bezak ustalari bir model ustida hamkorlik qilishi mumkin. Bu milliy uslubdagi elementlarning konstruktiv tizimlar bilan to‘g‘ri uyg‘unlashishini ta’minlaydi.

Xulosa qilib aytganda Revit va BIM texnologiyasi bugungi kunda milliy uslubda zamonaviy binolarni loyihalash uchun milliy elementlarni raqamli modelda to‘liq ifodalash, an’anaviy proporsiyalar va estetikani saqlash, zamonaviy muhandislik tizimlari bilan uyg‘unlashtirish, qurilish va smetani aniq boshqarish, jamoaviy hamkorlikni yengillashtirish kabi bir qancha juda katta imkoniyatlar

ISSN 3030-3907

yaratmoqda. Shuning uchun ham bugungi kunda Islom Sivilizatsiyasi markazi, Silk Road Samarkand, Yangi O‘zbekiston bog‘i kabi loyihalarda Revit va BIM asosiy loyiha platformasi sifatida ishlatilmoqda.

Yangi O‘zbekiston me’morchiligi — bu o‘tmishdan ilhom olgan, bugungi kun texnologiyalariga asoslangan, kelajakka yo‘naltirilgan bunyodkorlik g‘oyasining yorqin ifodasidir. An’anaviylik va zamonaviylik uyg‘unligida barpo etilayotgan binolar nafaqat ko‘zni quvontiradi, balki xalqning ma’naviy dunyoqarashi, qadriyatlari va orzu-umidlarini o‘zida mujassam etadi. Revit kabi texnologiyalar arxitektor va dizaynerlarga milliy g‘oyalarni zamonaviy va aniq ifoda etish imkonini beradi. Yangi O‘zbekiston me’morchiligida bu vositalar orqali nafaqat texnik mukammallik, balki milliy ruh, ma’naviy mohiyat ham ifodalanmoqda.

Shunday ekan, biz — arxitektorlar, dizaynerlar, muhandislar, pedagoglar va yosh ijodkorlar uchun bu davr katta mas’uliyat va cheksiz imkoniyatlar davridir. Yangi O‘zbekiston qiyofasini yaratish – bu nafaqat loyihalashtirish jarayoni, balki tarix yaratishdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Autodesk Inc. Revit User Guide. Autodesk Official Documentation, 2024.
2. https://help.autodesk.com (https://help.autodesk.com/)
3. Eastman, C., Teicholz, P., Sacks, R., & Liston, K. BIM Handbook: A Guide to Building Information Modeling for Owners, Managers, Designers, Engineers and Contractors. 3rd Edition. John Wiley & Sons, 2018.
4. Utegenova, G., & Turabekova, G. Milliy me’morchilik merosi va zamonaviy dizayn. Toshkent Arxitektura va Qurilish Instituti nashriyoti, 2021.
5. Islom Sivilizatsiyasi markazi rasmiysi axborot materiallari va loyiha taqdimoti. Islom Sivilizatsiyasi Markazi, 2023.
6. https://islomcivilization.uz (https://islomcivilization.uz/)
7. “Silk Road Samarkand” Rasmiy Veb-sayti va loyiha taqdimotlari. Silk Road Samarkand, 2024.
8. https://silkroad-samarkand.com (https://silkroad-samarkand.com/)
9. O‘zbekiston Respublikasi Qurilish va Uy-joy Kommunal Xo‘jaligi Vazirligi. O‘zbekiston Respublikasida qurilish sohasini rivojlantirish strategiyasi – 2030. Toshkent, 2023.

ISSN 3030-3907